

Informacija o realizovanim aktivnostima na uspostavljanju integrisanog sistema kontrole i nadzora vazdušnog prostora

Vlada Crne Gore je na sjednici, održanoj 3. februara 2011. godine, usvojila informaciju o uspostavljanju jedinstvenog sistema kontrole i nadzora vazdušnog prostora. Zaključkom broj 03-751 obrazovala Interresornu radnu grupu za uspostavljanje integrisanog sistema kontrole i nadzora vazdušnog prostora. Grupi čine predstavnici Ministarstva saobraćaja i pomorstva, Ministarstva odbrane, Agencije za civilno vazduhoplovstvo, Terminalne kontrole letjenja i Generalnog sekretarijata Vlade, sa sljedećim zadacima:

- izrada predloga za uspostavljanje nacionalnog sistema kontrole i nadzora vazdušnim prostorom po EU i NATO standardima;
- praćenje integrisanja sistema na regionalnom nivou i predlaganje mjera;
- određivanje najprihvatljivije lokacije za radarski sistem za Vojsku Crne Gore i za civilne institucije;
- koordinacija izrade studije izvodljivosti uređenja radarskog položaja Vrsuta;
- razmatranje mogućnosti za zajedničko ulaganje i donatorsku podršku partnera i korišćenje IPA fondova, za realizaciju projekta;
- dostavljanje Vladi Crne Gore predloga optimalnog rješenja finansijskih sredstava i načina finansiranja kompletnog projekta.

Osim Zaključkom je obavezala Interresornu radnu grupu da o svom radu periodično informiše Vladu Crne Gore, preko Ministarstva odbrane.

Interresorna radna grupa se u radu rukovodila sa tri osnovna principa za uspostavljanje sistema nadzora i kontrole vazdušnog prostora Crne Gore, i to:

- Uspostavljanje nacionalnog sistema sposobnog za samostalan nadzor i kontrolu vazdušnog prostora;
- Uspostavljanje integrisanog (civilno – vojnog) sistema;
- Uspostavljanje regionalne i šire evroatlanske saradnje i razmjene podataka u skladu sa standardima NATO i EU.

Interresorna radna grupa je utvrdila da je, trenutno jedini oblik nadzora vazdušnog prostora – kontrola vazdušnog saobraćaja od strane SMATSA, radarom na Srpskoj gori, čije su mogućnosti osmatranja ograničene zbog tehničkih karakteristika i njegove lokacije u kotlini. Radar Vojske Crne Gore na Crnom rtu je radar starije proizvodnje i duži vremenski period nije u operativnoj upotrebi.

Na osnovu postojećih studija, koje su izradili eksperti NATO i pripadnici Vojske Crne Gore, utvrđeno je da se potpuna radarska

pokrivenost vazdušnog prostora Crne Gore može obezbijediti upotrebom vojnog radara (nabavkom novog ili remontovanjem postojećeg), kombinacijom podataka od SMATSA i razmjenom podataka o situaciji u vazdušnom prostoru sa NATO.

U cilju stvaranja uslova za objedinjavanje radarskih podataka do sada su realizovane sljedeće aktivnosti:

Vojska Crne Gore je odredila objekat za budući Vazduhoplovni operativni centar na aerodromu Golubovci i vrši pripreme za njegovo građevinsko uređenje,

Postignut je dogovor sa SMATSA da obezbijedi dovodenje obrađene radarske slike od Terminalne kontrole letjenja u Vazduhoplovni operativni centar Vojske Crne Gore;

NATO je Vojsci Crne Gore odobrio pristupanje Programu kojim se vrši razmjena podataka o situaciji u vazdušnom prostoru (ASDE) i u toku su pripreme za izradu tehničkog aranžmana i Memoranduma o razumijevanju kako bi se stvorio optimalni okvir za implementaciju.

Na osnovu studija konsultacija sa NATO ekspertima i obilaska terena utvrđeno je da je **lokacija Vrsuta**, koja je u državnom vlasništvu **optimalno rješenje za postavljanje radara**, i u skladu sa tim:

- VCG je izradila Predlog za rekonstrukciju puta u dužini od oko 5 km, od raskrsnice starog puta Virpazar – Bar do nove lokacije na Vrsuti. Vojska je u ranijem periodu probila ovu trasu puta i sada raspolaže kapacitetima da ga rekonstruiše za adekvatnu upotrebu,
- Ministarstvo odbrane i VCG su izradili Predlog za telekomunikaciono povezivanje lokacije Vrsuta sa korisnicima,
- Kontaktirani su ostali subjekti u Crnoj Gori da iskažu interes za participiranje sa svojim projektima na lokaciji Vrsuta. Samo je Hidrometeorološki zavod iskazao interesovanje za postavljanje meteorološkog radara.

Dovođenje obrađene slike od SMATSA i NATO u Vazduhoplovni operativni centar očekuje se do kraja 2012. godine. Međutim, važno je uzeti u obzir činjenicu da su u pitanju podaci koji ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe Vojske Crne Gore jer ne sadrže informacije o pokrivenosti vazdušnog prostora na visinama do 3000 metara, što je nacionalna obaveza svake države.

Punu kontrolu vazdušnog prostora uključujući i povećanu volumetrijsku pokrivenost (ispod 3000m) omogućio bi samo vojni radar, na adekvatnoj poziciji.

Važno je naglasiti da ni jedna radarska pozicija ne omogućava 100% radarsku pokrivenost Crne Gore zbog složenosti reljefa, što je slučaj i kod drugih balkanskih zemalja. Polazeći od opredjeljenja skoro svih susjednih država za uključivanje u evroatlantske bezbjednosne strukture, Ministarstvo odbrane u saradnji sa NATO čelijom

za protivvazduhoplovnu odbranu, pokrenulo je inicijativu za **Balkanski regionalni pristup nadzoru i kontroli vazdušnog prostora**, čime bi se racionalizovali potrebni radarski kapaciteti za sve zemlje. Do sada je održano 5 konferencija na kojima je iskazana spremnost svih zemalja regiona za zajedničkim djelovanjem, udruživanjem kapaciteta i razmjenom informacija po pitanju kontrole, nadzora i zaštite vazdušnog prostora. Ovo pitanje raspravljano je i na sastanku načelnika generalštabova oružanih snaga zemalja članica Američko-jadranske povelje (A-5) održanom u Zagrebu 22.11.2011. godine. Razmatrajući moguće opcije, načelnici generalštabova su se složili da je regionalni pristup ovom pitanju racionalnije i prihvatljivije rješenje za zemlje Balkana. Ovo podrazumijeva da nadležne agencije NATO organizuju i rukovode izradom zajedničke studije nabavke radara za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i Crnu Goru, a troškove izrade studije snosile bi sve četiri zemlje solidarno (ukupno oko 80 000,00 eura). Završetak studije se planira do kraja 2012. godine, a finansiranje će biti definisano Ugovorom koji bi bio potpisan od strane ovlašćenih predstavnika država koje učestvuju u ovom projektu.

Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore, u saradnji sa NATO i partnerima, vrše analize u cilju pronalaženja optimalnog rješenja za radarski sistem kojim bi se vršila kontrola i nadzor vazdušnog prostora. Moguće su tri opcije, i to:

1. Nabavka novog radara, što bi obezbijedilo operativne sposobnosti za narednih 20 godina;
2. Premještanje postojećeg radara sa Srpske gore na Vrsutu i nadogradnja sa sekundarnim radarom;
3. Remontovanje i modernizacija postojećeg vojnog radara S 600

I Kod stranih i domaćih eksperata preovlađuje mišljenje da je **optimalno rješenje nabavka novog autonomnog radara srednjeg dometa**. Razlozi su sljedeći: remontovani radari ne obezbjeđuju neophodan nivo pouzdanosti. Održavanje novog radara je finansijski povoljnije, novi radari imaju više mogućnosti-npr omogućavaju dobijanje meteoroloških podataka, opslužuje ih manji broj lica, mogu biti autonomni (bez posluge na radarskom položaju). Pored toga, nabavkom radarskog sistema, obezbijedilo bi se neprekidno osmatranje vazdušnog prostora, pouzdano otkrivanje i praćenje ciljeva u vazdušnom prostoru, mogućnost obrade prikupljenih podataka, identifikacija i prikazivanje situacije u vazdušnom prostoru u realnom vremenu, čime se stvara osnova za funkcionisanje sistema protivvazduhoplovne odbrane teritorije Crne Gore. Iako je finansijski ova varijanta najnepovoljnija ona za Crnu Goru predstavlja dugoročno najprihvatljivije rješenje.

II Premještanjem postojećeg radara sa Srpske gore na novu lokaciju Vrsuta njegovom nadogradnjom sa sekundarnim radarom, Crna Gora bi pokrila samo dio svog vazdušnog prostora. Nepokriveni dio nadomjestio bi se razmjenom podataka sa NATO i okruženjem. Prije izmještanja postojećeg radara sa Srpske

gore potrebno je izraditi studiju opravdanosti izmještanja radara koji koristi SMATSA. Ova varijanta je za Crnu Goru finansijski povoljnija ali ona ne obezbjeđuje potpunu pokrivenost vazdušnog prostora Crne Gore i ne stvara nezavisan nacionalni sistem.

III Remontovanje i modernizacija vojnog radara S 600, kojim raspolaže Vojska Crne Gore ne bi preporučilo NATO-u i partnerima kao interoperabilnog saradnika u ovoj oblasti.

Naredni korak je priprema za izradu **studije izvodljivosti za obezbjeđivanje optimalnog radara od strane NATO agencije NC3A, NAMSA i ostalih zainteresovanih ovlašćenih organizacija**. Pomenute NATO agencije, pored izrade projekta, obezbjeđuju traženi kvalitet, obezbjeđuju podršku tokom nabavke kao i instaliranje i održavanje sistema tokom radnog vijeka.

Nakon podataka o mogućnosti korišćenja IPA fondova i ostalih izvora finansiranja za realizaciju zadataka Interresorne radne grupe, a prije svega za nabavku novog radara koji bi bio postavljen na Vrsuti, i instrukcija Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija u odnosu na način korišćenja IPA fondovima. Radna grupa je izradila i dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva kratku verziju projekta, koji bi se delegirao za korišćenje IPA fondovima.

Na osnovu multilateralnog ECAA Sporazuma o stvaranju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja potpisanog 2006. godine, i Uredbe Komisije (EZ-a) br. 2150/2005, kojom se utvrđuju zajednička pravila za fleksibilnu upotrebu vazdušnog prostora, Crna Gora je obavezna da:

- formira Nacionalni odbor za upravljanje vazdušnim prostorom (*States of a national high-level airspace policy body*)
- izvrši klasifikaciju vazdušnog prostora,
- ustanovi nove fleksibilne strukture vazdušnog prostora,
- uvede procedure za primjenu novih struktura vazdušnog prostora na dnevnoj bazi
- obezbjedi opremu za adekvatnu civilno/vojnu koordinaciju u realnom vremenu,
- osnuje Jedinicu za upravljanje vazdušnim prostorom (National Airspace Management Cell - AMC)

U cilju uspostavljanja Koncepta fleksibilne upotrebe vazdušnog prostora-FUA (Flexible Use of Airspace) koncepta, koji utvrđuje zajednička pravila upotrebe vazdušnog prostora i koordinaciju između civilnih i vojnih tijela na strateškom, operativnom i taktičkom nivou, Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore je: učestvovala u izradi nacrtu Zakona o vazdušnom saobraćaju i pokrenula postupak da se definiše i bliže uredi Fleksibilna upotreba vazdušnog prostora; pripremila stručnu osnovu za izradu nacrtu Pravilnika o implementaciji FUA koncepta; u aprilu ove godine organizovala dolazak eksperata

EUROCONTROL-a koji su pružili stručnu pomoć za rad članova Interresorne radne grupe koji će se baviti implementacijom FUA koncepta; učestvovala sa predstavnicima Ministarstva saobraćaja i pomorstva i Vojske Crne Gore na seminaru „Klasifikacija vazdušnog prostora FIR Beograd ispod nivoa leta 195”. dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva stručne osnove i obrazložila potrebu za donošenje Uredbe o klasifikaciji vazdušnog prostora Crne Gore. Uredba će omogućiti da vazdušni prostor Crne Gore bude uređen i klasifikovan u skladu sa ICAO standardima klasifikacije vazdušnog prostora. Predloženom Uredbom o klasifikaciji vazdušnog prostora Crne Gore će se verifikovati postojeće stanje. Nakon formiranja *Nacionalnog odbora za upravljanje vazdušnim prostorom* pristupiće se preispitivanju nacionalnog vazdušnog prostora i shodno tome odlučiti i o njegovoj eventualno novoj klasifikaciji.

Interresorna radna grupa je uputila dopis SMATSA-i da razmotri potrebe i mogućnosti učeća u pravcu unapređenja kontrole i nadzora vazdušnog prostora. U svom odgovoru (broj 02-3312/1 od 17.08.2011.godine) SMATSA se izjasnila da nema potrebu za unapređenjem sistema za nadzor u Crnoj Gori jer postojeći sistem kontrole civilnog vazdušnog saobraćaja, kojim raspolaže u potpunosti zadovoljava njihove potrebe. Takođe su iskazali spremnost da će pružiti punu podršku za implementaciju FUA koncepta i davanja stručne podrške za potrebe rada Interresorne radne grupe. Podrška za implementaciju FUA koncepta podrazumijeva punu stručnu, materijalnu i finansijsku podršku koju podržava i EUROCONTROL za obezbjeđivanje standardnih “softverskih alata” Vojsci Crne Gore.¹

Jedan od korisnih, standardizovanih softverskih alata u Fleksibilnom korišćenju vazdušnog prostora (FUA koncept) je CIMA CT (Civil-Military ATM Co-ordination Tool). Osnovna svrha CIMA CT-a je integrisanje civilnih i vojnih podataka (radarskih i podataka iz plana leta) o vazdušnom saobraćaju u cilju obezbjeđenja sveobuhvatnog pregleda situacije u vazdušnom prostoru. Sistem omogućava unapređenje sigurnosti nacionalnog vazdušnog prostora kroz detekciju potencijalnih RENEGADE vazduhoplova, unapređenje civilno-vojne koordinacije i interoperabilnosti u okviru FUA koncepta i upravljanja vazdušnim saobraćajem kroz automatizaciju prenosa i razmjenu tačnih i konzistentnih informacija u standardizovanom formatu. CIMA CT je PC softverska aplikacija i omogućava prikazivanje planova leta, odnosno kombinovanu civilno-vojnu „sliku” situacije u vazdušnom prostoru. CIMA CT je široku primjenu našao u civilnim kontrolama letenja kao contingency fallback sistem i u Airspace Management Cells, a u Air Defence Units prilikom kontrole zaštićte vazdušnog prostora.